

Per un projecte cultural nacional

Josep M. Roig i Rosich

*E*n la llista de coses prescindibles o inútils —i més en temps de crisi— no hi ha dubte que la cultura ocupa un lloc preeminent. Almenys aparentment. Cal anar una mica més endins per saber o per descobrir que la cultura és a la base de la civilització, del benestar i de la felicitat personal. I una mica més per constatar que la cultura ens fa ser el que som, que justifica i explica els nostres valors i coneixements i que, per a les col·lectivitats, és un element de cohesió, de democratització, generador d'identitats. Un grup social desenvolupat no posa mai en dubte la vàlua de la cultura, així com la seva necessitat. Crec que era un socialista utòpic francès (poster Saint-Simon?), qui, al començament del segle XIX, va escriure que si França perdés trenta mil ciutadans importants (propietaris, funcionaris, polítics, família reial...) no experimentaria cap gran daltabaix, però que si perdés tres mil homes savis, cultes, artistes i escriptors, viuria una gran crisi. Potser no seria ben bé així, però fa goig creure-ho.

Tanmateix la cultura podria ser un element minoritari, elitista i restringit, si no anés acompanyada d'unes veritables polítiques culturals públiques

i privades que la converteixin en un bé col·lectiu, que generin un substrat sòlid i compartit per una gran majoria i, alhora, que estimulin la creativitat i creïn i configuren espais de participació.

Catalunya té una tradició cultural remarcable i viu un bon moment de creativitat —encara més si es té en compte la seva dimensió demogràfica— i això pot esdevenir fonamental en aquest període en el qual s'enfronta a uns grans reptes de futur, alhora que viu sotmesa a una mena d'imposició d'un nou decret de Nova Planta, ja que, una vegada més, es constata que l'Estat dins del qual vivim és manifestament incompatible amb la diversitat cultural.

Si no hi ha, doncs, crisi en la quantitat i la qualitat de la creació artística en general (arts escèniques, literatura, pintura, audiovisuals, etc.), sí que n'hi ha en els àmbits legals, polítics i de consum (tenim un índex de lectura d'un 62%, deu punts inferior al de la mitjana europea). I també en el de la inserció en les noves tecnologies. Quatre aspectes que depenen, en definitiva, de les polítiques culturals. La cultura catalana avui ha de captar nous públics (de cada deu llibres venuts, dos són en català), fer-se més present en les xarxes socials (malgrat que és la dinovena llengua més utilitzada a Twitter), millorar en la producció i la difusió, digitalitzar-se, internacionalitzar-se (som poc coneguts a fora), estar més present en els mitjans de comunicació i de difusió, no deixar al marge la universitat, reforçar la creativitat aplicada, mantenir el món associatiu, potenciar els equipaments culturals, donar veu a les manifestacions alternatives, caminar cap el creixement autosostingut, vivificar el patrimoni cultural propi, fer-se present en la creació en xarxa i en les xarxes culturals internacionals, i un llarg etcètera. I tot això ha de ser el resultat d'unes determinades polítiques culturals invertint en la famosa tríada R+D+I (Recerca, Desenvolupament i Innovació). Són uns reptes de present i de futur que prenen més rellevància que mai, ara que sembla possible i que tenim a l'abast ser més nosaltres mateixos en una plenitud no igualada en els últims segles i que, per tant, hem de tenir una proposta cultural amb prestigi i protagonisme.

Durant aquests anys és i serà imprescindible anar perfilant una imatge, una identitat per al nostre país, que vagi des de la història al futur; cal i caldrà una il·lusió que ens cohesioni, que ens identifiqui i que ens doni

impuls per anar endavant. Cal fer-ho des de tots els camps, però el de la cultura és insubstituïble. Vivim en una societat globalitzada i connectada, amb un sistema de relacions i de funcionament més ràpid i més igualitari i que ha augmentat de manera exponencial el nombre de creadors culturals, la transmissió de la seva obra i la capacitat de resposta. Avui, al costat del creador individual, hi ha les obres d'autoria col·lectiva i les relacions entre autor i públic són diverses i múltiples. I és que la xarxa ens permet, ens obliga, a ser usuaris actius.

I en aquesta tasca hi han d'intervenir tant l'Administració pública com les associacions privades o els col·lectius no estructurats. Tòthom. El projecte cultural nacional final serà obra de tots o no serà aglutinador. Ha de ser un projecte col·lectiu procurar mantenir el que tenim i impulsar el desplegament de la pròpia cultura. I insistim que potser és necessari ara més que mai fer-ho tant des de les estructures de caràcter públic (a Catalunya la despesa anual per cultura i habitant és d'uns 42 euros, mentre que a Finlàndia s'aproxima als 80) com des de les institucions privades. Probablement per la crisi econòmica —i gràcies a la crisi—, ara no solament és possible sinó necessari. Al costat d'ajuts, subvencions i finançaments oficials, hem de trobar els nous mecenatges i les activitats de grups, associacions i fundacions.

En un altre ordre volem referir-nos també al fet que, si bé cal construir infraestructures, s'ha de demanar a la ciutadania que les ompli de continguts, fent de la participació un element bàsic per tal d'oferir i absorbir, acollint les iniciatives ciutadanes amb respecte i interès. Ha esdevingut tòpic, però creiem útil repetir-ho: cal prendre consciència —amb orgull— del fet que tenim unes propostes “locals” que poden esdevenir universals i al revés. Sense complexos, hem d'arribar a descobrir que la nostra cultura, quan es pugui projectar sense interferències, pot ser universal i no residual o complementària o folklorica. I més avui que el trànsit i l'intercanvi cultural és mundial, sense fronteres ni límits geogràfics. Només podrem ser nosaltres mateixos si som el que som dins del món.

I, finalment, si la crisi estimula la imaginació, veiem que també és aprofitada per determinats sectors polítics per retallar i manipular. Uns determinats sectors que sempre l'han menystinguda o l'han temuda. Amb una cultura cara i banalitzada se'ns vol fer més acrítics i mansois. Ens estem referint a la

pujada de l'IVA del 8% al 21% per a determinades manifestacions de la cultura a l'Estat espanyol (els toros i el futbol, no), mentre que a Luxemburg és del 3% per al llibre digital, i això també és política cultural, o contracultural, segons com es miri.

En definitiva, en moments com l'actual ens cal, de manera preferent, una imatge definida del que som i volem ser, tenir una idea de país i saber tirar-la endavant, amb un treball que tingui tots els ciutadans en general com a protagonistes i com a objectiu final. De la reflexió n'ha de néixer l'acció i no al revés. I hem de començar a redescobrir que la societat no tan sols depèn de l'economia, sinó que la política ha de recuperar el seu protagonisme engrescador capaç de proposar interessos generals compartits.

Aquesta és la temàtica que vam escollir com a tema monogràfic per al nostre primer número extraordinari. Quan la "Revista de Catalunya" va passar a ser trimestral, ens vam comprometre a fer un número especial a l'any amb una reflexió aprofundida, plural i monotemàtica. I aquest va ser el tema escollit: la cultura com a factor definidor i com a factor de cohesió; la cultura i els seus mecanismes de producció i difusió; els agents culturals avui i les noves estratègies de futur; la nostra cultura vista de cara endins i la seva necessària projecció universal.

Ho hem plantejat començant amb una mirada una mica enrere, aturant-nos en dos moments cabdals: la Mancomunitat i Prat de la Riba (un dels primers que va tenir un veritable projecte global de país i de la seva cultura) i la Generalitat republicana amb Ventura Gassol. Ambdós van saber modernitzar i institucionalitzar la cultura catalana. De fet, gràcies a l'empenta cultural de l'època de la Mancomunitat, es va poder superar la dictadura de Primo de Rivera primer i després, gràcies a l'impuls i la democratització de l'etapa autonòmica republicana, el franquisme. Cronològicament, per a una etapa més propera, hem volgut donar la paraula a tots els gestors de la nostra cultura fins avui des de la seva responsabilitat institucional dins de la Generalitat recuperada. Gairebé ho hem aconseguit, tot i que lamentem alguna absència. En un tercer apartat parlem de cultura catalana des de totes les seves manifestacions geogràfiques, per això hem volgut donar la veu i conèixer de primera mà la realitat d'altres indrets i d'altres àmbits adminis-

tratius. Així hem pogut constatar que al País Valencià, les Illes, la Franja... hi ha un context molt més positiu i engrescador en l'àmbit popular que no pas el que es manifesta oficialment; hi ha problemes evidents, però s'afronten positivament. I també que des de la proximitat municipal (ens falta el context de les Diputacions i no per voluntat pròpia) es fa una tasca somorta, però real, dins de les seves possibilitats. Finalment hem volgut fer un recorregut per les diverses manifestacions culturals sectorials (mitjans de comunicació, patrimoni històric i literari, captació de nous públics, etc.) fragmentat i variat, ben segur incomplet, en el qual falten noms i temàtiques (no sempre per decisió nostra) bàsics. Ens dol aquest fet i no renunciem a publicar en els propers números trimestrals els articles que, per diverses raons, no s'han pogut incloure en aquest. De tota maneraensem que el que es publica ara pot ser un índex útil per anar-hi pensant.

Per anar-hi pensant i per anar fent.